

Zitierhinweis

Krzenck, Thomas: review of: Martin Nodl, Das Kuttenberger Dekret von 1409. Von der Eintracht zum Konflikt der Prager Universitätsnationen, Köln, Weimar, Wien: Böhlau, 2017, in: Český časopis historický, 2017, 4, p. 1125-1129, DOI: 10.15463/rec.1754805380

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

úvahy o neúplnosti a pokřivení předkládané výpovědi. Čtenáři (zejména ti mimo Velkou Británii, ale nejspíše i někteří v jejím rámci) zřejmě pochybovačně pozvednou obočí nad Simmsovým přesvědčením, že britský model má být jedinou životaschopnou alternativou pro EU a že se Evropa má od Británie opravdu tolik co učit.

I přes uvedené výhrady je Simmsova široce pojatá *Britain's Europe* pozoruhodným počinem, jakkoli jeho závěrečnou část mohou někteří čtenáři označit za fantaskní. Jedná se o stimulující četbu kombinující umným způsobem historii a břitkou polemiku. Kniha nejenže staví nosné téma vztahů Velké Británie a EU (a tím i brexit jako takový) do nového, neotřelého světla, ale je k tomu navíc i velmi čtivá. Publikace je vhodná jak pro odborníky v oblasti historiografie, tak pro čtenáře a čtenářky mimo akademickou veřejnost. Jak tomu však už u stimulujících a originálních knih bývá, i zde platí, že ne se všemi Simmsovými tezemi a závěry budeme nutně souhlasit. Už jen vzhledem k současné situaci nám však lehce provokativní a odvážné názory tohoto cambridgeského historika nabídnou spoustu podnětů k přemýšlení a erudovaný podklad pro vlastní úvahy o budoucnosti Evropy.

Monika Brusenbauch Meislová

Martin NODL

Das Kuttenger Dekret von 1409. Von der Eintracht zum Konflikt der Prager Universitätsnationen

(= Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa, Bd. 51)

Aus dem Tschechischen übersetzt von Roswitha und Pavel Červíček.

Weimar – Wien, Böhlau Verlag Köln 2017, 404 s., 16 černobílých vyobrazení,

ISBN 978-3-412-50565-3.

Sedm let po vydání knihy v češtině má nyní i čtenář v německy mluvících zemích k dispozici knihu zásadního významu. Pokud se doposud chtěl seznámit s proslulým Dekretem kutnohorským a s tím spojenou problematikou, musel sáhnout do starší literatury, například po studii Ferdinanda Seibta z roku 1957, Petera Morawa z roku 1986 či po disertaci Renate Dixové z roku 1988.¹ Jenom na okraj: Před několika lety dostali alespoň obyvatelé Lipska příležitost, aby se v malé, nicméně pozoruhodné výstavě archivu Lipské univerzity podívali na celý soubor originálních archiválií, které dokumentovaly dějiny Pražské univerzity druhé poloviny 14. a počátku 15. století, resp. současně i počátky univerzity v Lipsku, které těsně souvisely s Dekretem kutnohorským. K výstavním exemplářům, vypůjčeným z Prahy, patřil i notářský opis tohoto, v důsledcích dalekosáhlého dokumentu.

1 Ferdinand SEIBT, *Johannes Hus und der Auszug der deutschen Studenten aus Prag 1409*, Archiv für Kulturgeschichte 39, 1957, s. 63–80 (přetisk in: Ferdinand SEIBT, *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*, München 1987 (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 60); Peter MORAW, *Die Universität zu Prag*, München 1986; Renate DIX, *Frühgeschichte der Prager Universität. Gründung, Aufbau und Organisation 1348–1409*. Diss., Bonn 1988.

Není úkolem recenzenta, aby zde analyzoval a reflektoval obsah Nodlovy monografie, což již po vydání českého originálu učinil v němčině např. Karel Hruza.² Zde jde naopak o to ukázat, v jakých bodech se originál a překlad shodují a kde se liší. V této souvislosti je nezbytné poukázat na skutečnost, že překlady důležitých historiografických prací z češtiny do němčiny jsou dosud výjimkou, i když monografie z pera českých autorů co do významu i recepce nesporně obohacují mezinárodní bádání.³

V této recenzi se zaměříme na knihu Martina Nodla o Dekretu kutnohorském, jež vyšla v roce 2010 v Praze, a coby výsledek autorova dlouhodobého výzkumu této problematiky došla velkého pozitivního ohlasu. Německý, mezinárodně financovaný překlad vydalo nakladatelství Böhlau. Na rozdíl od české předlohy je německý překlad doplněn podtitulem „Od svornosti ke konfliktu pražských univerzitních národů“. Takový dodatek je v Německu pravděpodobně nezbytný, protože význam a časové souvislosti této významné události tu nejsou zakotveny v širším historickém vědomí. Podtitul naznačuje směr vývoje vnitřních poměrů na pražské univerzitě od osmdesátých let 14. století do vydání Dekretu a projevení se jeho následků *pro domo* i pro okolní země. Popisované události se staly v době velkých změn mocensko-politické situace nejen v Českém království, ale i na mezinárodním fóru, a to v průběhu církevního rozkolu v západním křesťanství a za konfliktů vyplývajících z této situace.⁴

Nodl hned na počátku v krátkém úvodu naznačuje, jak se pro něj zrodilo a vyvíjelo téma monografie. Vysvětluje přitom také novotvar „univerzitán“. Možná, že v češtině používání tohoto termínu již našlo určitou akceptaci, překlad jako „Universitarier“ v němčině ale nepůsobí vhodně.⁵ V odborné literatuře se pro označení příslušníků středověké univerzity používá různých termínů, přičemž název je odvozen z latinského „*universitas magistrorum et scholarium*“ a nevztahoval se jen na pražskou univerzitu založenou Karlem IV.⁶ V literatuře o dějinách středověkých univerzit najdeme pro tuto skupinu výrazy jako „příslušníci univerzity“ anebo „příslušníci jednotlivých fakult“, dále

2 Srovnej recenzi: Karel HRUZA, *Bohemia* 52, 2012, s. 171–174.

3 Jako příklady překladů tématem i strukturou významných prací české medievistiky na tomto místě uvedme: František ŠMAHEL, *Die Hussitische Revolution* (MGH Schriften, sv. 43), I–III, Hannover 2002; Zdeněk SMETÁNKA, *Die Geschichte vom Bauern Ostoj. Alltag im mittelalterlichen Böhmen*, Rahden 2009; Martin WIHODA, *Die sizilischen goldenen Bullen von 1212: Kaiser Friedrichs II. Privilegien für die Přemysliden im Erinnerungsdiskurs*, Wien-Köln-Weimar 2012. Překlady německých knih z oblasti středověkých dějin do češtiny se objevují, pokud ne pravidelně, tak alespoň příležitostně: srov. exemplárně Ferdinand SEIBT, *Karel IV.*, Praha 1999 a Olaf B. RADER, *Friedrich II. Sicilan na císařském trůně*, Praha 2016.

4 Srov. např. Heribert MÜLLER, *Die kirchliche Krise des Spätmittelalters*, München 2012 (= Enzyklopädie deutscher Geschichte, sv. 90).

5 K použití tohoto pojmu srov. např. Petr ČORNEJ, *Reforma a revoluce (1402–1437)*, in: Pavlína Cermanová – Robert Novotný – Pavel Soukup (eds.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 11–52 (termín „univerzitán“ zde na s. 19).

6 Srov. *Dějiny univerzity Karlovy*, sv. I: 1347/48–1622. Redaktor svazku: Michal SVATOŠ, Praha 1995. S ohledem na univerzitní pečete srov. Heidrun ROSENBERG, *Das Siegel der Weisheit. Hohenzeichen der Universität Wien aus dem 14. Jahrhundert*, in: Heidrun Rosenberg – Michael Viktor Schwarz, *Wien 1365. Eine Universität entsteht*, Wien 2015, s. 118–141.

„magistři, doktoři a studenti“, což ovšem charakterizuje i příslušnost k jedné (mj. sociální) skupině na půdě vysoké školy. Jinak autoři píší o studentech nebo o příslušnících jednotlivých fakult (třeba artistech), členech univerzitních národů, o graduovaných v případě, že jde o učitele na různých rovinách (bakaláři, magistři, doktoři). František Šmahel hovoří z hlediska právního postavení všeobecně o univerzitních příslušnících⁷, obdobně v německé literatuře Peter Moraw používá označení „Universitätsangehörige“ anebo „Universitätsmitglieder“, dále hovoří o univerzitních návštěvnících, což platí pro imatrikulované studenty, graduované atd.⁸ Podle našeho soudu se zdá, že společnost příslušníků univerzitní obce nejlépe popisuje „neutrální“ termín „Universitätsangehörige“. O tom psal nedávno i Frank Rexroth v příspěvku o nadační listině Rudolfa Habsburského pro Vídeňskou univerzitu v roce 1365.⁹

Škoda, že Nodl nenapsal pro německého čtenáře vlastní úvod, který by seznámil toto publikum s problematikou zkoumané látky a vysvětlil její význam zdaleka nejenom pro pražské univerzitní dějiny. Současně by bylo třeba německého čtenáře upozornit na literaturu, která vyšla od roku 2010, protože seznam literatury na ni neodkazuje.¹⁰ Problém vidím též v tom, že překlad v poznámkovém aparátu odkazuje výhradně na české originály standardních děl, i když německý čtenář má k dispozici překlady do němčiny.¹¹

Když Jiří Pešek konstatuje, že Dekret kutnohorský je tématem starých středoevropských dějin univerzit, které svým významem daleko překračuje hranice speciální disciplíny „History of Universities“, je to bezesporu správné.¹² V této souvislosti je třeba si

7 František ŠMAHEL, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016, s. 168–178 (zde s. 169).

8 P. MORAW, *Die Universität zu Prag*, s. 46n.

9 Srov. Frank REXROTH, *Planskizze für ein Luftschloss. Die Rudolfinische Stiftungsurkunde von 1365 und die Entstehung der Wiener Universität*, in: *Wien 1365* (viz pozn. 6), s. 14–27. Autor zde hovoří o příslušnících univerzity jako „phaffen, maister, studenten auch schuoler“ (s. 23).

10 Není úkolem recenzenta na tomto místě sestavit úplný přehled nejnovější literatury, ale upozornuji alespoň na Enno BÜNZ – Tom GRABER, *Die Gründungsdokumente der Universität Leipzig (1409). Edition – Übersetzung – Kommentar*, Dresden 2010 (kniha obsahuje mj. rozsáhlý biografický seznam Lipských magistrů z roku 1409, přičemž je zřejmé, jak velký byl vliv pražských emigrantů (s. 48–76); F. ŠMAHEL, *Alma Mater Pragensis* (viz pozn. 7); TÝŽ, *Translatio studii: Prag – Leipzig 1409*. Dostupné z <https://www.archiv.uni-leipzig.de/wp-content/uploads/2011/11/smahel-festrede.pdf> (ověřeno 21. 7. 2017) – jde o slavnostní přednášku, kterou autor přednesl v Lipsku v listopadu 2011; Pavlína CERMANOVÁ, *Čechy na konci věků*, Praha 2013; Martin DEKARLI, *Kvodlibetní disputace Matěje z Knína z počátku ledna 1409 a univerzitní otázka O pravém štěstí (Quaestio de vera felicitate) Jana Husa*, in: Jakub Smrčka – Zdeněk Vybrál (eds.), *Jan Hus 1415 a 600 let poté, Tábor 2015* (= Husitský Tábor, Supplementum 4), s. 69–94.

11 Srov. např. František ŠMAHEL, *Die Hussitische Revolution* (viz pozn. 3); František ŠMAHEL – Gabriel SILAGI (eds.), *Magistri Hieronymi de Praga Quaestiones, Polemica, Epistulae*, Turnhout 2010 (Magistri Iohannis Hus Opera Omnia XXVIIa, Supplementum 1); Jiří KEJŘ, *Die Causa Johannes Hus und das Prozessrecht der Kirche*, Regensburg 2005.

12 Jiří PEŠEK, *Das Kuttenger Dekret (1409) im Kontext der Epoche zwischen der Gründung des Prager Universität 1348 und dem Augsburger Religionsfrieden: einige Überlegungen zum Geleit*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 49, 2009, s. 9.

položit otázku, jak význam dekretu charakterizuje německá medievistika? Martin Nodl ve své knize kriticky recipuje historické bádání různých vědeckých proudů od dvacátých let 19. století, kdy se Dekret kutnohorský stal předmětem vědeckých debat (Johann Theobald Helfert, František Palacký a další). Ty od samého počátku získaly charakter polemiky mezi německými a českými historiky. Dělo se tak především na půdě pražské univerzity, která byla nadto roku 1882 rozdělena na samostatnou německou a českou. V diskusi byla reflektována i soudobá státoprávní, politická i jazyková situace v českých zemích, tehdy součástí habsburské monarchie.

Mocensko-politické poměry v 19. století (zejména po ztroskotané revoluci roku 1848) byly v jistém smyslu zrcadlem komplikované situace na počátku 15. století v době vyhlášení Dekretu kutnohorského. Vysoká evropská, říšská a zemská politika se kolem roku 1400 mísila s vnitřní politikou univerzity a jejích národů i se sociálním, regionálním a ideovým vývojem univerzitní obce. Směs motivů, napětí a zájmů se na počátku století – v době církevního schizmatu s různými oboje – stala sudem prachu.¹³

Nodl naznačuje, že ještě v padesátých letech 20. století bylo společným jmenovatelem českých příspěvků k historii Dekretu kutnohorského konstatování, že čeští mistři přispěli ke zlomení dominance „reakčních“ zahraničních mistrů. Nodlova teze, že se za obhajobou změny hlasů na univerzitě a následujícího odchodu německých mistrů z Prahy skrývala v padesátých letech 20. století obhajoba vyhnání sudetských Němců v letech 1945–1946, je bezesporu správná, jak to mj. nedávno z jiné perspektivy ukázala monografie Jana Randáka, který důkladně analyzoval poměr mezi historií a politikou dějin v poválečném Československu.¹⁴

Poslední úsek v kapitole „Národ a ideologie“ (zde by bylo žádoucí doplnit slova „ve vztahu k Dekretu kutnohorskému“) nese titul „Renesance bádání o dějinách univerzity v šedesátých letech 20. století“. Autor tu však skicuje i výzkum v sedmdesátých a osmdesátých letech. Bylo by proto vhodné šíře kriticky reflektovat i příspěvek především Petra Morawa a Jürgena Miethkeho, který srovnával mj. počátky univerzit v Praze a v Heidelbergu. Oba odborníci se různými cestami věnovali otázkám raných dějin Caroliny. Odkaz na Morawa v této souvislosti najde čtenář jen v poznámkovém aparátu (pozn. 38 a 109) a v seznamu literatury.¹⁵

Překlad je velmi profesionální a zdařilý. Dvojice překladatelů Roswitha a Pavel Červíček mj. přeložila i monografii Zdeňka Smetánky „Legenda o Ostojoji. Archeologie obyčejného života“ do němčiny. Při práci na Nodlově knize byla podporována odborníkem pro středověké a raně novověké dějiny českých zemí Winfriedem Eberhardem.

Německé vydání knihy obsahuje celkem 16 vyobrazení, což je bohužel necelá polovina ilustrací oproti českému vydání, přičemž některá vyobrazení mají lepší kvalitu (notářský opis Dekretu kutnohorského, Liber decanorum z roku 1401). Škoda, že nebylo

13 Tamtéž, s. 11.

14 JAN RANDÁK, *V záři rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu 1948–1956*, Praha 2015.

15 Peter Moraw v rozsáhlé studii o rané historii pražské univerzity odkázal na skutečnost, že Dekret kutnohorský zahájil „fázi agonie univerzity, jež trvala až do zrušení jejích privilegií Kostnickým koncilem a otevřeného výbuchu husitského hnutí (1417/19)“. Srov. P. MORAW, *Die Universität zu Prag*, s. 115.

převzato též vyobrazení seznamu mistrů, přešedších z Prahy do Lipska, uložené v Univerzitním archivu v Lipsku. Rozsáhlý poznámkový aparát (1031 poznámek) je tentokrát umístěn pod čarou. Jako přílohu čtenář dostává navíc německý překlad textu Dekretu, zpracovaný Winfriedem Eberhardem. Rejstřík v českém vydání obsahuje i vybrané věcné pojmy jako třeba burza, concordia nacionum, inkvizice, kancléř (univerzity) anebo kvodlibet, německý rejstřík se bohužel omezuje jen na osoby a místa.

Kniha vychází z disertace autora, obhájené v roce 2010. Nodlova monografie jako celek představuje velký vědecký přínos pro diskusi o problematice Dekretu kutnohorského v české i německé medievistice. Ukazuje, že na Pražské (třífakultní) univerzitě dlouhou dobu panovala svornost národních korporací, vyznačující se hledáním modu vivendi. Korporativní zájmy hrály mnohem větší úlohu než zájmy vědomě artikulované jako nacionální. Autor se snaží přesvědčivě vysvětlit, jak nacionální aspekty do minulosti přenášeli nejen sami aktéři střetu o platnost dekretu krále Václava IV., ale především většina moderních historiků. Monografie je dokumentem vědecké síly a argumentační schopnosti moderního českého dějepisce. Díky překladu se o tom může nyní přesvědčit také německý čtenář.

Nodl na základě rozsáhlé analýzy pramenů ukazuje, že emancipační hnutí univerzitních národů se vyhrloilo až od osmdesátých let 14. století, přičemž dlouhou dobu vládla tzv. *concordia nacionum*. Až ve svém „druhém životě“ Dekret kutnohorský sklouzával do úlohy zástupného argumentu v německo-českých vztazích. Platilo – obrazně řečeno – heslo „Cuius religio, eius opinio“ (religio přitom ve smyslu náboženství, tj. protestantismus rovná se národní příslušnost). Dnes je pohled na Dekret kutnohorský mnohem věcnější, zvláště díky syntetické a přesvědčivé monografii Martina Nodla, kterou má nyní k dispozici i německé publikum.

Thomas Krzenck

Petr VOREL

The War of the Princes. The Bohemian Lands and the Holy Roman Empire 1546–1555

Reno, NV USA, HHP – Helena History Press 2015, 272 s., VIII s. obr. příloh,

2 mapy, ISBN 978-1-943596-03-4.

Syntetické monografie českého historika Petra Vorla, profesora Univerzity Pardubice, si našly cestu do USA již podruhé. Zatímco v předchozí knize využil svých vynikajících znalostí numismatiky v sepětí s hospodářskými, politickým a kulturními dějinami, a originálním způsobem interpretoval půltisíciletou cestu od jáchymovské stříbrné mince k nejvýznamnější světové měně,¹ tentokrát se zaměřil na přelomové politické a válečné dění ve střední Evropě v polovině 16. století.

Autor zpracoval problematiku, kterou v uplynulých dvou desetiletích detailně prozkoumal s využitím velmi rozsáhlého souboru pramenů. V několika knižních publikacích

1 Petr VOREL, *From the Silver Czech Tolar to a Worldwide Dollar: The Birth of the Dollar and its Journey of Monetary Circulation in Europe and the World from the 16th to the 20th Century*, New York: Columbia University Press 2013.